

УДК 376

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА БАТЬКІВ ЯК ОБ'ЄКТ УВАГИ ЛОГОПЕДА

Кисличенко В.А.

кандидат педагогічних наук, доцент
Миколаївський національний
університет імені В.О.Сухомлинського

У статті розглядаються питання участі логопеда у підвищенні рівня мовленнєвого аспекту педагогічної культури батьків.

В статье рассматриваются вопросы повышения уровня речевого аспекта педагогической культуры родителей во взаимодействии с логопедом.

In the article the issue of the day of preparation of speech therapists' state of being ready to cooperate with parents whose children have speech defects while providing speech therapy.

Ключові слова: педагогічна культура, сім'я, батьки, логопедичний супровід, превентивна робота, логоінформування.

Ключевые слова: педагогическая культура, родители, логопедическое сопровождение, превентивная работа, логоинформирование.

Key words: teaching culture family, parents, logopedic support, the prevention of the problems connected with the child development.

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується прагненням до гуманізації сімейного виховання, що вимагає оновлення й перебудови педагогічної системи та сприяння повноцінному розвитку дитини. Можливість своєчасного фізичного та нервово-психічного, зокрема мовленнєвого, розвитку кожної дитини забезпечується тільки при необхідній дії з боку дорослих та навколишнього середовища [1, с.16].

Концептуальні засади сімейного виховання, питання ролі батьків досліджувались у працях педагогів та науковців минулого та сучасності: Л.І. Божовіч, І.В. Гребінникова, П.Ф. Каптерева, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського, J. Aronfreed, A. Adler, A. Bandura, D. Boulby, E. Erikson, E. Fromm, J. Gewirtz, C. Rodgers, A.I. Захарова, Д.А. Леві, Б.Д. Корсунської, Г.П. Бертинь, О.М. Мастюкової, А.Г. Московкіної, Л.І. Солнцевої та ін.

Ранні соціальні взаємини між батьками і дитиною стають основою для майбутньої взаємодії дитини з суспільством. Дослідження А.С. Белкіна (1992) свідчать, що майже 92% дітей-правопорушників не мали повноцінного спілкування в сім'ї. Оскільки прорахунки батьків позначаються негативно на розвитку особистості дитини, дорослі мають бути не лише належно вихованими, а й педагогічно освіченими.

Аналіз педагогічної літератури та наші дослідження свідчать, що вплив батьків на формування особистості дитини, зокрема на її мовленнєвий розвиток, найбільш залежить від рівня їх педагогічної культури. Вивчення педагогічної освіченості батьків показало значні розбіжності та недостатність саме педагогічних знань та вмінь у батьків дітей з мовленнєвими порушеннями [2, с.9].

Педагогічна культура батьків реалізується у всіх видах виховної діяльності, сприяє формуванню різнобічних стосунків і спілкуванню, забезпечує самопізнання, саморозвиток, самовиховання, самовдосконалення шляхом засвоєння набутого людством досвіду. Виявляється вона у розумінні та усвідомленні батьками своєї відповідальності за виховання дітей, у ставленні до них, в оцінюванні їхньої поведінки, у реальній діяльності та спілкуванні з ними, а також у здійсненні продуктивних зв'язків з іншими виховними інститутами (дошкільними закладами, школою, позашкільними закладами).

Поняття «педагогічна культура» у спеціальній педагогічній літературі вперше зустрічається у роботах В.А. Сухомлинського, який протиставляє педагогічну культуру батьків, що здобувають педагогічні знання, «педагогічному безкультур'ю» [4].

Г.Н. Волков (1989) визначає педагогічну культуру, як «...те середовище матеріальної та духовної культури народу, яке безпосередньо пов'язане з вихованням дітей. Це колиска та колискові пісні, іграшки, дитячий одяг та рухливі ігри, дитяча їжа, правила годування, дитячий фольклор, свята, поради молодій матері та заповіті предків нащадкам, спортивні чи інші змагання підлітків та молоді...».

О.О. Пінт (1971) вважає необхідною частиною культури педагогічні здібності батьків, такі як: спостережливість, уяву, такт, організаційні здібності, моральні якості та спроможність самовиховання, які

можливо та необхідно розвивати та вдосконалювати.

Ю.В. Грицкова (2008) педагогічну культуру батьків розглядає як комплекс знань, умінь та потреб психолого-педагогічного характеру, що визначають систематичну діяльність батьків, спрямовану на виховання та розвиток дитини. Це знання про вікові особливості, закономірності та етапи психічного та фізичного розвитку дитини, про потреби, інтереси та цінності дитини, про оптимальну організацію життя дитини у сім'ї та поза нею, про мету, засоби та методи виховання, про досягнення у галузі педагогіки, психології, фізіології, гігієни. Під уміннями розуміється вміння синтезувати та застосовувати набуті знання на практиці, організувати внутрішню сімейну взаємодію, створювати психологічно комфортну атмосферу в сім'ї, а також вміння організувати діяльність дитини – навчальну, соціальну, господарську тощо.

К.М. Сорокіна вважає за необхідне виділення компоненту потреби, який відрізняє культуру від освіти, так як сам по собі високий рівень загальних, професійних, та конкретно-педагогічних знань не забезпечує успішного та повноцінного виконання батьками своєї виховної функції.

О.В. Бачина та Л.М. Самородова (2009) серед складових педагогічної освіченості батьків дітей-логопатів виділяють наступні: педагогічну спостережливість, адекватність позиції батьків по відношенню до дитини та її мовленнєвої вади, переважаючі форми спілкування дитини з дорослими, сприймання внутрішньосімейних стосунків і позиції дитини у родині.

Освіта батьків визначається як формування мотиваційної, змістовної і конструктивної підсистем; поліпшення механізму регулятивних систем і систем, які пов'язані з умовами реалізації виховної діяльності сім'ї.

Мотиваційна підсистема (або мотиваційний компонент системи) являє собою сукупність потреб, інтересів, бажань, планів, програм, спонукань. Виховна діяльність завжди опосередкована інтересами і не може реалізовуватись без використання механізму емоцій. Формування мотиваційного компонента передбачає стимулювання інтересів, цілеспрямованості, бажань батьків з урахуванням сукупності установок особистості, а також визначення мети виховання дошкільників в умовах сім'ї, складання відповідних планів і програм.

Змістовний компонент педагогічної освіченості батьків визначається завданнями сімейного виховання дитини [3]. Основні з них такі:

- 1) турбота про здоров'я дитини, нормальний розвиток її почуттів і сприймання (органів зору, слуху, нюху, смаку);
- 2) піклування про всебічний розвиток дитини, формування її мовлення, елементарних знань та уявлень про навколишній світ за допомогою казок, пісень, лічилок, примовок, загадок, скоромовок, прислів'їв тощо;
- 3) формування ціннісних орієнтацій у дитини з позицій добра, справедливості, гуманності, чесності, почуття власної гідності;
- 4) створення сприятливої трудової атмосфери співробітництва;
- 5) залучення дитини до народних традицій, до активної участі у всенародних і сімейних святах.

Технологічний (практичний) компонент являє собою сукупність всіх видів, форм, умінь, навичок особистості, прийомів, методів, що використовуються у виховній діяльності батьків. Він передбачає практичне втілення творчої реалізації основних компонентів і параметрів педагогічної освіченості в практиці сімейного виховання дошкільників.

Отже, педагогічна культура батьків розглядається як компонент загальної освіченості, як складової частини загальної культури, що складається з надбань досвіду виховання дітей у сім'ї попередніми поколіннями.

Спираючись на наведені точки зору, під педагогічною культурою батьків ми розуміємо їх достатню підготовленість до виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї, вміння застосовувати якості вихователя у процесі сімейної життєдіяльності. Педагогічна культура батьків характеризується певною сумою (основним мінімумом) знань з психології, педагогіки, фізіології, гігієни, вміннями та навичками, набутими в процесі виховання дітей та догляду за ними. Структурно педагогічну культуру батьків складають компоненти, до яких належать психолого-педагогічні знання, навички та вміння догляду за дітьми дошкільного віку, культура педагогічного впливу. Педагогічна культура батьків у різних життєвих ситуаціях може проявлятися у комплексі або в окремих її складових ознаках.

Отже, визначальними характеристиками педагогічної культури батьків виступають їх освіченість, де вирізняють змістовий та конструктивний компоненти, а також мотиваційний компонент, стан сформованості яких може бути показником рівня готовності батьків до участі у процесі розвитку дитини.

Для того щоб вчити і виховувати, щоб ефективно впливати на розвиток дітей із проблемами розвитку, необхідно володіти об'єктивними науковими знаннями про їхні індивідуальні особливості. Проблема соціального виховання не може бути вирішена, на думку Л. С. Виготського, без оздоровлення мікросередовища, в якому живуть і вчаться діти з порушенням розвитку, що в першу чергу стосується сім'ї дитини.

Ефективний підхід до подолання мовленнєвого дефекту потребує активної участі батьків, які в змозі всі знання, мовленнєві навички, вміння, отримані дітьми під час занять з логопедом і вихователями, закріпити в

процесі повсякденного життя, використовуючи для цього побутові ситуації, режимні моменти, догляд за рослинами і тваринами, допомогу дорослим, прогулянки, екскурсії, та ін.

Враховуючи, що дитина з відхиленнями у розвитку не може продуктивно розвиватися без спеціально створеної ситуації успіху, яка постійно має підтримуватися дорослим, у своїй педагогічній освіті батьки повинні побачити можливості розвитку спілкування і спільної діяльності з дитиною, зробити свою педагогічну позицію більш адекватною, гнучкою, прогностичною.

У контексті нашого дослідження ми вважали необхідним педагогічну культуру батьків розглядати з точки зору наявності знань про закономірності та особливості мовленнєвого розвитку дитини, вміння застосовувати для розвитку мови та мовлення спілкування, ігри, дитячий фольклор, пісеньки, вірші, оповідання та ін., а також наявності потреби контролю за формуванням мовлення. Таким чином ми виокремили логопедагогічну освіченість батьків як необхідний компонент педагогічної культури.

Вирішення проблеми підвищення рівня логопедагогічної освіченості батьків можливе у межах розробленої нами програми логопедичного супроводу сім'ї, оскільки створення організованого, цілеспрямованого впливу на формування педагогічної культури батьків вимагає постійного характеру процесу як певної сукупності взаємопов'язаних засобів, методів і форм роботи.

Ми розглядаємо логопедичний супровід як процес, суцесивно організований у часі, що забезпечує можливість виявлення відхилень у мовленнєвому розвитку на кожному відрізку формування кожного з наступних рівнів функціональної системи мови і мовлення та організації умов сприяння вчасному формуванню й корекції мовлення відповідно до нормативних показників.

Ми дійшли висновку про необхідність переміщення акценту у логопедичній роботі на попередження виникнення мовленнєвих порушень та на пошук інноваційних підходів в поєднанні лого-психологічних новітніх технологій.

Таким чином основні складові логопедичного супроводу сім'ї: інформування, консультування та логопедична допомога знайшли своє втілення у широкому превентивному впливі на групи батьків, які очікують дитину, виховують дітей раннього та середнього дошкільного віку й теоретичну та практичну підготовку батьків дітей з ПМ спеціальних груп компенсуючого типу для дітей з вадами мовлення [2, с.11].

Найбільш важливою складовою логопедичного супроводу нами визначається багатоскладова, узгоджена робота логопеда та сім'ї дитини, починаючи з раннього віку, що забезпечує підвищення рівня логопедагогічної освіченості батьків.

Як основні форми превентивної роботи з широким колом сімей у період очікування дитини та раннього і молодшого дошкільного віку дитини ми пропонуємо логоінформування та логоконсультування. У *логопедичному консультуванні* ми виділяємо такі форми організації діяльності як діагностування та надання рекомендацій. Під *логоінформуванням* ми розуміємо надання батькам інформації щодо закономірностей типового та нетипового мовленнєвого розвитку, причин та наслідків мовленнєвих порушень, проявів порушень мовлення.

Включення батьків дітей раннього віку у організований інформаційний простір забезпечує підвищення мотиваційної потреби батьків у контролі мовленнєвого розвитку дитини та свідомого пошуку логопедичної допомоги у випадках наявності порушення мовлення, що дає змогу підвищити ефективність логопедичної допомоги дітям з порушеннями мовлення [2].

Таким чином формування логопедагогічної освіченості як компоненту педагогічної культури батьків та підвищення рівня їх педагогічної культури ми розглядаємо як необхідну умову й одне із загальних завдань неперервного логопедичного супроводу сім'ї. Тільки у цьому випадку ми можемо розраховувати на свідоме ставлення батьків до мовленнєвого розвитку власних дітей, його адекватну оцінку та на їх активну позицію у пошуку логопедичної допомоги і компетентну участь у вирішенні питань подолання мовленнєвих порушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бельтюков В. И. О закономерностях развития речевой функции в онтогенезе / В. И. Бельтюков // Вопросы психологии. – 1989. – №1. – С. 15–22.
2. Кисличенко В.А. Логопедичний супровід сім'ї, в якій виховується дитина з порушеннями мовлення. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / В.А. Кисличенко. – К., 2011. – 20 с.
3. Мастюкова Е. М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. М. Мастюкова, А. Г. Московкина. – М. : Владос, 2003. – 408 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Сухомлинський В. О. – К. : Рад.шк., 1977. – 341 с.